

# ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> . . . . .	5
------------------------	---

## **РОЗДІЛ 1.**

<b>Понятійно-категоріальний апарат дослідження механізму забезпечення економічної безпеки підприємства</b> . . . . .	10
--	----

1.1. Теоретико-методологічні засади визначення сутності «економічна безпека підприємства». . . . .	10
1.2. Систематизація поглядів на забезпечення економічної безпеки підприємства. . . . .	20
1.3. Концептуалізація визначення сутності поняття «механізм». . . . .	37
<i>Висновки до розділу 1.</i> . . . . .	49
<i>Список використаних джерел до розділу 1.</i> . . . . .	49

## **РОЗДІЛ 2.**

<b>Інноваційна конкурентоспроможність підприємства як основа забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства</b> . . . . .	61
---	----

2.1. Генезис та еволюція економічних теорій конкурентоспроможності. . . . .	61
2.2. Архітектоніка визначення інноваційної конкурентоспроможності підприємства. . . . .	101
2.3. Комплементарність економічної безпеки будівельного підприємства та інноваційної конкурентоспроможності. . . . .	120
<i>Висновки до розділу 2.</i> . . . . .	133
<i>Список використаних джерел до розділу 2.</i> . . . . .	136

## **РОЗДІЛ 3.**

<b>Методологія оцінювання економічної безпеки та інноваційної конкурентоспроможності будівельного підприємства</b> . . . . .	157
--	-----

3.1. Моніторинг результатів функціонування будівельних підприємств як інформаційно-аналітична база оцінювання економічної безпеки. . . . .	157
--	-----

3.2. Методологічний підхід до оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства. . . . .	178
3.3. Аналітичне оцінювання економічної безпеки будівельних підприємств Дніпропетровської області. . . . .	191
3.4. Методологічний інструментарій визначення рівня інноваційної конкурентоспроможності будівельних підприємств та напрямів її підвищення. . . . .	206
<i>Висновки до розділу 3. . . . .</i>	<i>256</i>
<i>Список використаних джерел до розділу 3. . . . .</i>	<i>259</i>

#### **РОЗДІЛ 4.**

#### **Формування та реалізація механізму забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства**

<b>на основі інноваційної конкурентоспроможності. . . . .</b>	<b>270</b>
4.1. Методологічні засади побудови механізму забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства. . . . .	270
4.2. Механізм визначення компліментарності інноваційної конкурентоспроможності та економічної безпеки. . . . .	295
4.3. Побудова механізму забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства на основі підвищення інноваційної конкурентоспроможності. . . . .	310
<i>Висновки до розділу 4. . . . .</i>	<i>344</i>
<i>Список використаних джерел до розділу 4. . . . .</i>	<i>345</i>

<b>ДОДАТКИ. . . . .</b>	<b>357</b>
-------------------------	------------

## ВСТУП

Як свідчить практика, в умовах сьогодення, країни, які є лідерами економічного зростання, своїм успіхом у значній мірі зобов'язані активній інноваційній діяльності, яка всіляко підтримується і стимулюється на державному рівні. Їх економічна безпека забезпечується за рахунок інновацій, які дозволяють оперативно реагувати на різноманітні загрози: демографічні, енергетичні, екологічні тощо.

Вітчизняна економіка, основу якої становлять виробництва третього та четвертого технологічних укладів, не в змозі протидіяти цим загрозам, що призводять до системного відриву від технологічно розвинених країн та посилення залежності від них і від міжнародних фінансових інституцій, зниження національної безпеки держави, базовою складовою якої є економічна безпека підприємств. Визначення прогалин у забезпеченні економічної безпеки підприємств в умовах турбулентності зовнішнього середовища викликає все більше питань. Це можна пояснити тим, що основні проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств обумовлені не лише їх результатами функціонування, а в більшому ступені нерозвиненістю механізмів забезпечення економічної безпеки, здатних консолідувати наявні конкурентні переваги, що стосуються різних її складових.

Існують різні думки щодо визначальних чинників, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства, в тому числі, будівельного. Однак, в умовах переходу до постіндустріального суспільства, найбільшу роль відіграє саме інноваційний чинник. Скориставшись можливостями, які генерують інновації, будівельне підприємство здатне сформувати стійкі конкурентні переваги, що дасть йому можливість стати більш захищеним та конкурентоспроможним і краще адаптуватися до впливу турбулентного середовища.

Таким чином, важливим завданням для будь-якого будівельного підприємства є підвищення рівня його конкурентоспроможності,

особливо на інноваційній основі. Конкурентоспроможне підприємство має здатність більш повною мірою використовувати свої можливості та протидіяти загрозам, що виникають під впливом багатьох чинників зовнішнього середовища. З цих позицій постає проблема дослідження впливу інноваційної конкурентоспроможності на економічну безпеку будівельного підприємства для пошуку шляхів забезпечення їх економічної безпеки.

Теоретико-методологічні аспекти дослідження інновацій, конкурентоспроможності та економічної безпеки висвітлили у своїх працях такі зарубіжні вчені, як П. Самуельсон, К. Макконел, Й. Шумпетер, М. Кейнс, А. Пігу, Т. Манн, Т. Мальтус, Ф. Кене, Ф. Хайек, Дж. Локк, Д. Юм, Д. Рікардо, І. Фішер, А. Маршалл, Р. Робертсон, М. Фрідмен, Т. Шульц, Т. Манн, Е. Хекшер, Т. Стендлер, М. Лоренц, І. Ансоф, С. Кузнец, Г. Беккер, В. Годвін, Л. Вальрас, А. Сміт, В. Парето, Б. Олін, Дж. Р. Фріш, Б. Горвуд, Ф. Найт, К. Гофман, Д. Хелд та ін.

Обґрунтуванню доцільності і необхідності забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання багато число праць таких науковців, як Л. Абалкін, В. Андрійчук, О. Ареф'єва, А. Архіпова, Н. Білошкурський, С. Васильчак, К. Волощук, В. Геєць, В. Забродський, В. Іванишин, С. Ільяшенко, О. Користіна, М. Кропивко, М. Ксенофонов, Ю. Лузан, Ю. Лупенко, О. Ляшенко, М. Малік, З. Манів, В. Месель-Веселяк, В. Мунтіян, О. Непочатенко, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко, П. Пуцентейло, О. Радіонов, П. Саблук, В. Стадник, В. Ткачук, М. Федоров, І. Цвігун, А. Чернявський, С. Шкарлет, В. Шлемко, О. Шпикуляк, О. Шпичак, А. Штангрет, С. Юшин та ін.

До найвагоміших напрацювань у напрямі побудови механізму забезпечення економічної безпеки підприємств та оцінювання її рівня слід віднести праці Б. Андрушківа, Л. Донець, З. Варналія, Т. Васильціва, Н. Верхоглядової, О. Жихор, О. Кириченка, О. Коваленко, Г. Козаченко, О. Кравчука, О. Ляшенко, Т. Момот, І. Отенко, С. Покропивного, В. Пономарьова, П. Пригунова, А. Єпіфанова, В. Франчука та ін.

Дослідженню теоретичних, методологічних та практичних засад конкурентоспроможності підприємства присвячені праці

таких учених як Г. Азоев, І. Ансофф, О. Більська, А. Воронкова, О. Гальцова, М. Зось-Кіор, С. Кавун, Ф. Котлер, О. Кузьмін, Л. Ліпич, Н. Метеленко, Г. Мінцберг, Т. Окландер, Ю. Пинда, О. Покатаєва, М. Портер, М. Радева, К. Салига, А. Семенов, А. Сміт, Ф. Тейлор, О. Трохимець, С. Хамініч та ін. Значний вклад щодо вивчення інноваційності підприємств внесли наступні вчені: В. Геєць, В. Гросул, Н. Данік, В. Дикань, А. Ключник, Г. Мерніков, П. Перерва, В. Порохня, В. Проценко, Н. Чухрай, Л. Федулова, К. Шапошников, Н. Шмиголь та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, багато аспектів теоретико-методологічного і прикладного характеру у царині формування механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання і сьогодні залишаються відкритими для досліджень. Зокрема, це стосується механізму забезпечення економічної безпеки підприємств, що працюють у галузі будівництва. Особливо важливим завданням вирішення даної проблеми є формування його відповідної теоретичної та науково-методологічної бази.

Робота ґрунтується на принципах єдності теорії та практики. Теоретичний та методологічний базис дослідження становлять фундаментальні положення теорії економічної безпеки і конкурентоспроможності, сукупність методичних підходів до визначення сутності цих понять, сукупність методів дослідження процесу забезпечення економічної безпеки соціально-економічних систем, що дозволило виконати поставлені завдання.

Теоретичною та методологічною основою монографії є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, а саме: методи абстрактно-логічного аналізу, систематизації та комбінування; історичний метод; поєднання елементів теорії стейкхолдерів (зацікавлених сторін) з методом порівняльних переваг, елементами матричного, бального та інтегрального оцінювання; методи компаративного аналізу; метод декомпозиції та суб'єктно-об'єктної ідентифікації; методи кореляційного аналізу.

Інформаційною базою дослідження є аналітичні та статистичні матеріали міністерств та відомств; збірники, дані річних звітів,

інформаційних та аналітичних бюлетенів, тижневиків, періодичні видання вітчизняних і міжнародних організацій, неурядових інститутів, наукові дослідження та публікації, розміщені в мережі Інтернет з питань аналізу проблем функціонування будівельних підприємств, їх економічної безпеки та інноваційної конкурентоспроможності.

Перший розділ монографії «Понятійно-категоріальний апарат дослідження механізму забезпечення економічної безпеки підприємства» включає розгляд теоретико-методологічних засад визначення сутності «економічна безпека підприємства», систематизацію поглядів на забезпечення економічної безпеки підприємства та концептуалізацію визначення сутності поняття «механізм».

У другому розділі «Інноваційна конкурентоспроможність підприємства як основа забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства» досліджено генезис та еволюцію економічних теорій конкурентоспроможності, сформована архітектоніка визначення інноваційної конкурентоспроможності підприємства, обґрунтовано наявність комплементарного зв'язку економічної безпеки будівельного підприємства та інноваційної конкурентоспроможності.

Третій розділ монографії «Методологія оцінювання економічної безпеки та інноваційної конкурентоспроможності будівельного підприємства» присвячено здійсненню моніторингу результатів функціонування будівельних підприємств як інформаційно-аналітичної бази оцінювання економічної безпеки, удосконаленню методологічного підходу до оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства, проведенню аналітичного оцінювання економічної безпеки будівельних підприємств, розробці методологічного інструментарію визначення рівня інноваційної конкурентоспроможності будівельних підприємств та напрямів її підвищення.

У четвертому розділі «Формування та реалізація механізму забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства на основі інноваційної конкурентоспроможності» розглянуто методологічні засади побудови механізму забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства, розроблено механізм визначення компліментарності інноваційної конкурентоспроможності та економічної

безпеки та побудовано механізм забезпечення економічної безпеки будівельного підприємства на основі підвищення інноваційної конкурентоспроможності.

У цілому, монографія узагальнює наукові дослідження щодо механізму забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств на основі підвищення їх інноваційної конкурентоспроможності.

У ній розкрито теорію та методологію забезпечення економічної безпеки, науково-практичні засади формування механізму забезпечення економічної безпеки, питання комплементарності економічної безпеки та інноваційної конкурентоспроможності будівельних підприємств. Також розглянуті проблеми розроблення та валідації нових методів оцінки економічної безпеки та інноваційної конкурентоспроможності будівельних підприємств.

У сукупності, результати наукового дослідження показали, що механізм забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств є важливою та актуальною науково-прикладною проблемою, яка вирішується у представленій читачам монографії.

# РОЗДІЛ 1

## Понятійно-категоріальний апарат дослідження механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

### 1.1. Теоретико-методологічні засади визначення сутності «економічна безпека підприємства»

Дослідження щодо економічної безпеки на різних рівнях економіки розпочалися в останні тридцять років минулого століття, коли виникла необхідність визначення та урахування загроз, і продовжується по сьогоднішній день. Економічну безпеку підприємства в іноземній літературі називають *ecosecent* (economic security of enterprise). У вітчизняній літературі стосовно визначення самого змісту поняття «економічна безпека підприємства» на сучасному етапі існує велика кількість думок. Актуальним є дослідження понятійно-категоріального апарату в даному напрямку та визначення передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Вивченням проблем економічної безпеки підприємства займаються багато вітчизняних вчених, зокрема Б. Андрушків, О. Барановський, Т. Васильців, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Б. Гунський, С. Довбня, Ф. Євдокимов, Т. Іванюта, А. Заїчковський, О. Жихор, А. Кірієнко, О. Коваленко, Г. Козаченко, М. Копитко, Т. Кузенко, В. Ліпкан, В. Мунтіян, В. Пономарьов, О. Ляшенко, Т. Соколенко, К. Шапошников та багато інших.

Як відомо, термін «безпека» в перекладі з грецької мови означає «володіти ситуацією», що дозволяє розглядати її як стан суб'єкта, при якому зміни притаманних йому якостей та параметрів, внаслідок виникнення непередбачуваної ситуації, є незначними або добре